నిజాయితీ

శ్రీ బలివాడ కాంతరావు

చీకటి దట్టంగా వ్యాపిస్తోంది. చలివేస్తున్నా, పొరుగింటాయన చెప్పగానే నిలుచున్న పాటున ఒంటిమీదనున్న బనియనుతోనే సుబ్బారావు బయలుదేరాడు. ఊరి రెండో చివరను సన్యాసి పాకవుంది. ఎనిమిది మైళ్ళలోనున్న పట్నంకు బదిలీయైన యీ నెలరోజుల్లో యీ వూరికి రావటం యిదే తొలిసారి. వచ్చిన పింఛనుతో తండ్రి స్వగ్రామమైన యీవూర్లో బ్రతుకుతున్నారు. పైనున్న వాతావరణప్రభావం తలలో తిరిగే ఆలోచనలపై కనపడలేదు. నిజాయితీగా బ్రతకలేని మనిషి చచ్చిపోవటం వుత్తమం! తను ఒక్కడూ నిజాయితీగా వున్నంతమాత్రాన సరిపోదు. మనిషి తనచుట్టూ వున్నవాళ్ళను మనుషులుగా చేసే బాధ్యతకూడ స్వీకరించాలి. ప్రజోపయోగంకోసం ప్రభుత్వంచేసే శాసనాలు అమలుపఱచడంలో ప్రతిమనిషి ఒక సత్యమైన పోలీసు కావాలి. ఇదివరకెన్నోసార్లు సుబ్బారావు యిలా నేతలచుకున్నాడు—మెసులుతున్నాడు కూడాను. నిజాయితీగా మెసలేవాళ్ళకు సాధారణంగా ఆప్తబంధువులు సన్నిహితులైన మిత్రులు వుండరు! పదేళ్ళ సర్వీసున్నా తాలుకాఫీసు గుమస్తాగానే వుండిపోయాడు. అయినా తను బోరవిరచి, ముఖమెత్తి నడవగలుగుతున్నానని, తండ్రికితగ్గ కొడుకుననే గర్వం తనకుంది.

చిన్నపాక. తలుపు చారవేసివుంది. అమ్మకం జరుగుతోందని లోన గుసగుసలు విని తెలుసుకున్నాడు. వాకిట కొయ్యకు కట్టివున్న గొఱ్ఱెపోతు సుబ్బారావు మీదకు వురికింది. తప్పించుకొని గుమ్మందగ్గరకు వెళ్లాడు. అరుగుమీద వూజెక్రింద కోళ్ళ పిల్లలు చిన్నశబ్దం చేస్తున్నాయ్. అక్కడే కోడి పుంజుకూడావుంది. వాకిట ఆవు, గేదే పచ్చగడ్డి నములుతున్నయ్. అలా నిల్చోనే లోనుంచి వచ్చే మాటలు వింటున్నాడు.

"రేపు యిస్తాన్రా సన్నాసీ—ఇంకో దరాం పోస్సీ!"

"ఒరే! ఆడు యిత్తానంటే యిత్తాడురా—సత్తానంటే సత్తాడురా! రారోరి—తాగినోడికన్నా నిబద్దిగా వున్నాడు యెవుడున్నాడు?" ప్రక్కనున్నవాడు అందుకున్నాడు.

సన్యాసి చిన్న నవ్వునవ్వి "ఊరొదిలి యెలిపోతాడురా—నివ్వు సెప్పాలా? నానువూర్లో యెవురికి అరువివ్వనేదు! ఆడు యేనాడూ యిచ్చినాడురా?"

"ఆడా? యెదవ! మనూరు దోసి మరి రెండు మేడలు కట్టించి నాడటనే! యెదవనోకం—యెఱ్ఱి దేవుడు. డబ్బునోన్నడికే డబ్బు సంచుల్తో తోసేస్తాడు." అరువు అడిగిన మనిషి యెత్తుకున్నాడు.

ఈ త్రాగి తందనాలాడుతున్న వాళ్లింత వేగిరంగా కదిలేటట్టు లేదని "సన్యాసీ! ఇలారా" అన్నాడు. ఒకక్షణం జవాబులేదు. తరవాత మెల్లిగా చేతిలో దీపంబుడ్డీ పట్టుకొని "ఎవురుబాబో" అంటూ తలుపు తీసుకొని ముందుకొచ్చాడు. తీక్షణంగా వున్న యీ ముఖంవేపు చూసి బొమ్మలా నిలుచుండిపోయాడు. మాటలు రాక కాళ్లు కదపలేక

వున్న ఆ సన్నని మనిషి శరీరమంతా వణకటం చూచి "రావోయ్" అని హుంకరించాడు. అప్పటికే త్రాగుతున్నవాళ్లు కాళ్లకు బుద్ధిచెప్పారు. సన్యాసి "దండం బాబో" అని సగంగొంతుకతో అని దీపం అక్కడపెట్టి మెల్లగా దగ్గరగా వచ్చాడు. సుబ్బారావు వాకిటకు పోతూనే "నివ్వని యిక్కడకు వచ్చాను. ఏమిటీపని!" చిరాకూ కోపంతో యెగిరిపడ్డాడు.

సన్యాసి చేతులు నులుపుతూ "అన్నీ తెలిసిన బాబులు. ఏం సెపతాను?"

"ప్రజాప్రభుత్వం త్రాగుడు పిశాచం పారద్రోలాలను కుంటుంటే—నివ్వు చేస్తున్న పనేమిటంటాను?"

"నానే సెయ్యనేదుబాబూ. పతీవూర్లోనూ ఒకటి, రెండు కొట్లున్నాయ్‌బాబూ!"

"ఛఫ్! నే నడిగినదానికి సమాధానం చెప్పు. నివ్వెందుకీ పాడుపని చేస్తున్నావ్?"

సన్యాసి దీనంగా "బాబూ! కూనకుక్క నాగ పోత్రంతో యిది సెయ్యనేదు. నాకడుపా—గంజి నేకపోయినా నానుండగలనుబాబో! సూసినారా యీ పచ్చుల్ని. ఈ కాలంలోనా కూలిపనానేదు—ఉన్న మారాజులా సెయ్యి దులపరు. ఈ పచ్చుల్ని మాడ్చేసినాను. ఎండిపోయి యీ సురోమనివుంటే—ఆటియేపు సూస్తావుంటే నా పేగులు తెగిపోయేవి బాబూ! నాకు మరెవురున్నారు—మీకు తెలీదా? పెళ్ళమా పిల్లలా? ఇయేనాకు పిల్లలుబాబూ!" మరి కాస్త దగ్గరగా జరిగి ఆ మాసిన గడ్డం పైకి యెత్తుతూ "సూడండిబాబో! ఒక్క రెండు నెలలు ఓర్సండి. సంకురోతిరి పందాలకి సచ్చిన పెద్దనాయుడికోడి పుంజుమాంసం మీకు పంపనా? ఈ పుంజు యిప్పుడు బాగా బలిసిందిబాబో. మన అయ్యగోరికి యీ ఆవుపాలు నే కండాసేస్తానా? పెద్ధపాడు పెద్ద గొల్లోడి పోతుని తరిమేసి యీ గొల్టె పోతు యీ వూరిపేరు నిలబెట్టదా?"

"ఈ నిముషంనుంచీ యీ వ్యాపారం మానమంటున్నా! వింటావాలేదా?"

సన్యాసి కాళ్లావెళ్లా పడ్డాడు. "బాబూ నాను సేస్తన్న పని తప్పే నాను వూరుకుంటే యింకొకడొస్తాడు. ఇన్నాళ్ళూ మేడలమీద వున్నాడు కొట్టుపెట్టితే వూరంతా మంచి చేసుకొని నాను కొట్టుపెట్టానన్నాను. మందలోని పిల్లలతో వొదిలిన గొర్రెనమ్మి కొట్టు పెట్టానుబాబూ. నానాలిక మంచిది. ఊరుమంచ వకయేమాతాది? ఆడు పెద్దోలందరి మాతీకట్టేవోడు. నానదేం సెయ్యక సాటుగా అమ్ముకుంటున్నాను బాబూ. తమరు రచ్చించాలి"

ఇంతలో యింటిమీద పిల్లి మ్యావ్‌మంటోంది. గేదెకొమ్మతో కొయ్యకు టప్‌టప్‌మని కొట్టుంటే సన్యాసి అపశకునమని వారించి మళ్లీ ప్రాధేయపడ్డాడు. "సూడు బాబూ ఆపిల్లి! నాలుగు ముద్దలేస్తే యిల్లు కనిపెట్టుకున్నాది. ఆ యింటిమీద గుమ్మడిపింజల దగ్గిరికి యిప్పుడు యెలికలురాలేవే! ఈయన్నీ బతకనీబాబూ! మీలాంటి పెద్దలు దర్మాత్ముల దయవుండాలిగానీ..."

"అయితే యీపని మానవన్నమాట!" అంటూ సుబ్బారావు తల పరికిస్తూ వెళిపోతుంటే కొంత దూరం వెనకనే వచ్చి బ్రతిమాలాడు. ఏదో నిశ్చయానికి వచ్చిన సుబ్బారావు "సరేలే. వెళ్ళవోయ్". అన్నాడు.

సరిగ్గా యీ సంఘటన జరిగిన వారంనాడే వూళ్లో నీలమ్మ జాతర జరుగుతోంది. భాజాభజంత్రీలతోనూ, డప్పుల ఢమఢములతోను వూరంతా మారుమ్రోగుతోంది. రాత్రి యేడుగంటలప్పుడు సన్యాసి దుకాణంలో అమ్మకం ముమ్మరంగా సాగుతోంది. ఉన్న డబ్బంతా పెట్టి వంటసారా తెచ్చాడు. ఇటువంటి రోజున అరువులేదంటే యీ సారా డబ్బుకాదు. అరువు అడిగిన వాళ్లందరికీ యిస్తున్నాడు. ఇంతలో ప్రొహిబిషన్ గార్డ్సు యింటిని చుట్టుముట్టారు. సన్యాసి చలోక్తులాడుతున్నవాడల్లా చేతిలోని తెడ్డు జార్చి అలా నిశ్చేష్టుడయ్యాడు. త్రాగుతున్నవాళ్ళు సందుగొందుల వెంబడి పలాయనం చిత్తగించారు.

సన్యాసికి వూళ్లో వాళ్లెవరూ బెయిల్ రాలేదు. సుబ్బారావొకసారి కటకటాల వెనుకనున్న సన్యాసిని చూడటానికి వెళ్లాడు. సన్యాసి సుబ్బారావును చూడగానే యేడుస్తూ "వచ్చావాబాబో? నీమాట యిన్నానుకాదు. ఆ పాపిష్టి గోదవే సేసినాడు. జాత

రనాడైతే నా డబ్బంతా పెట్టి యెపారం సేస్తానని యిన్నాళ్ళూ వూరుకోని యీలుతో సెప్పి పట్టించినాడు. మళ్ళీ ఆడు కొట్టు పెట్టుకోడానికి యిదంతా సేసినాడు. నావుసురంతా తగిలి ఆ యెదవ వంశం నేకండా నాశనం అయిపోదా? నాగొఱ్ఱె వులవలు నేక యెంత గిరగిర లాడతందో? ఆవుసూలుతో వుంది బాబూ—యెంతగుట్టుక పోతందో? నానేం సేస్తును—నాకు సావొచ్చిందికాదు. ఈ వుసురు తగల్దా! దేవుడు నేడా?"

సుబ్బారావుకు ఒక్కొక్కమాట గుండెకు నాటుతున్నా ఆత్మవిశ్వాసంతో మెలిగాడు. అప్పటికీ వూరుకోలేక "వాడినెందుకు అనవసరంగా తిట్తావ్. నివ్వు చేసింది మంచిపనా? కాదే. నివ్వు చేసిన నేరానికి శిక్ష అనుభవించటంలో తప్పులేదుగా?"

సన్యాసి కటకటాలికి తల కొట్టుకుంటూ "నాదినాలు! నా నేం సేస్తును? నరాలన్నీ పీక్కపోయినట్టు సెమటకార్సినా కడుపు నిండ నేదు. ఆడు మరంత బాగ్యమంతు డవ్వాలా? ఏంటో బాబూ—నోకంలో నాయం నేదు. ఆడు మీసంతీసిన పనిసేసినాడు. ఆ నీలమ్మతల్లి ఆడిని యిక్కడికి తీసుకరాదా?"

వాడి పరిస్థితికి సానుభూతి చూపించకండానే సుబ్బారావు అక్కడనుంచి కదలిపోయాడు. తను యిన్‌స్పెక్టరుకు చెప్పి పంపించి పట్టించటం మంచిదేయైంది. కొన్నాళ్ళు శిక్ష అనుభవించాక బుద్ధివచ్చి శుభ్రంగా వుంటాడు. వీడి శిక్ష వూరిలో కొంత సంచలనాన్ని కలిగించి-త్రాగుడు మానిపిస్తుంది. తను మంచిపనే చేశానని సగర్వంగా యింటికి వచ్చాడు.

సన్యాసి కోర్టులో తనగాథను మళ్ళా కన్నీటితో విన్నవించుకున్నాడు. తన కడుపుమండినా వుండగలనని, తన గొఱ్ఱె, గేద, ఆవు, కోడి అన్నీ యేమైపోతాయో, వాటి ముఖం చూసైనా యీసారికి కనికరించమని ప్రార్థించాడు. మేజస్ట్రేటు మూడునెలలు కఠినశిక్ష చెప్పేటప్పుడు బోలబోలా యేడ్చాడు.

సుబ్బారావు నెలరోజులు పోయాక మళ్ళీ స్వగ్రామం వెళ్ళాడు. ఇరుగు పొరుగు వాళ్ళవలన అసలు విషయం తెలుసుకొని ఆరాత్రి యెనిమిదిగంటలప్పుడే వూరిలోనికి వెళ్ళాడు. ఈసారి సారాకొట్టు ఒక పెంకుటిల్లు. కొంతదూరంలో అలా నిల్చొనే, యింత బాహాటంగా స్వేచ్ఛా వ్యాపారంలా సాగుతూ వుంటే వూర్లో మునసబు యేంచేస్తున్నాడు, గవర్నమెంటు పెట్టిన యీ సిబ్బంది యేంచేస్తోందన్న ఆలోచనతో కాళ్ళు కదపలేక పోయాడు. అప్పుడే యిద్దరు మాటలతో ఆ వరండామీదే యుద్ధానికి దిగారు.

"సూడరా అప్పిగా! అరువా నేదు. కరీదాలావు—ఈగ వుర్నమెంటోలు ఆ సన్నాసిగాడి నైసెన్సు తీసి యీడికిచ్చినారు. డబ్బు యెక్కువేసుకొని—ఛీ—కంపురా సరుకు!"

రెండోవాడు వాడి వీపుమీద చరచి "చస్! యెదవకానా! అబద్ధం సెప్పిన నాలిక కోసెత్తాను. గవుర్నమెంటోలకి డబ్బు యెక్కువై పోనాదని నైసెన్సు నేకండా అమ్ముకోవచ్చంటే!"

అంతవరకు పళ్లు పటపట కొరుకుచున్న మొదటివాడు ఒక్కసారి వీధికి వురికి "నీకా—గోసుంటే గుండారు నేదు. గుండారుంటే గోసి నేదు. నివ్వు నాకంటావురా? గవుర్నమెంటోలికి డబ్బునేదని కొండంత పన్నులేస్తారని నాయుడోలింటికాడ అచ్చుకాగితంమీద రాసింది సదివిసెప్పితే!—ఆకాసంమీద బూకాసం—ఇలాగ అలాగ—"

యిలాగ...ఇద్దరూ . యిక అరచుకుంటూ ముష్టియుద్ధానికి దిగారు. కొట్టులోనుంచి యిద్దరు వచ్చి యిద్దర్ని రెండువేపుల పంపించి వేశారు. ఆ వచ్చిన యిద్దరి కరుకు ముఖాలుచూసి తిన్నగా మునసబు యింటికి వెళ్లాడు. ఇటువంటి వేళకాని వేళలో రావటంచూసి మునసబు ఆతృతతో అతి వినయంతో గౌరవిస్తోంటే సుబ్బారావు వుద్రేకం ఆపుకోలేక గ్రామపెద్దవైయుండి యీపని జరుగుతుంటుంటే చాతకాని వాడిలా మెసలుతావని అనుకోలేదు. ఈ పనికి సరియైన సంజాయిషీ చెప్పకపోతే అసలుకే మోసంరాగలదని గద్దించాడు. మునసబు మనసులో మండిపడ్డా విధిలేక నెమ్మదిగానే అన్నాడు "ఊరిలో బ్రతకమంటారా? ఊరందరికీ చెడ్డకాకండా వుండాలంటే నేను మూగివాడిని, గ్రుడ్డివాడినై వుండవలసిందే!"

"ఎందుకొచ్చిన సంజాయిషీలు!"

"మీరు అలా అంటేనే చెప్పుకున్నది యేమీ లేదండీ. పెద్దరైతుకు ఒక సీసా నింపుగా లేకపోతే నిద్దరపట్టదు. ఊరిపెద్దలన్న వాళ్లకి డబ్బు ఖర్చు కాకండా అవసరం గడచిపోవాలి. నన్నేం చెయ్యమంటారు? వాళ్ల నిజాయితీలు..."

"వాళ్ల నిజాయితీలు నాకెందుకు? నీ నిజాయితీ చూపించు"

"మీకు తెలీదాఅండీ! వందకాకుల్లో ఒక హంస హంసలా మెసలడానికి యెంత కష్టపడాలో. వాళ్ళ పాపానికి వాళ్ళే పోతారని అరవకండా వూరుకున్నాను. నేనేమన్నా అంటే యింటికి నిప్పంటించి మరీ వూరినుంచి తగిలేస్తారు"

మునసబు ముఖంలోనికి చూడటానికి అసహ్యపడి సుబ్బారావు వస్తానని చెప్పకండానే చరచరా వెళ్లిపోయాడు. ఇంట్లోకి వెళ్లిన మునసబును చూసి భార్య యీ గొడబంతా యేమిటంది. ఇంతవరకు అణగారిన నిప్పులాంటి కోపం రాజుకపోయింది. మండిపోతూ "వాడికేం? ఇటు యీ ముసలాళ్లు పింఛనీతో బ్రతుకుతున్నారు. అటు ఒక్కడే కొడుకు—ఎన్ని నీతికబుర్లైనా ఆడతాడు. నాలా అయిదుగురి పిల్లలతో యీ యిరవైరాళ్లతోనూ సంసారం చెయ్యమను—తెలిసొస్తుంది. ఇచ్చేది యేగానీగానీ—అబ్బబ్బ అందరూ మొగుళ్లేనే!"

సుబ్బారావు ఆ మరుసటిరోజు వుదయం మొదటి బస్సుకే పట్నం వెళ్లిపోయాడు. మళ్లీప్రొహిబిషన్ యిన్‌స్పెక్టరుని కలుసుకొని ఆయింటి సరిహద్దులిచ్చాడు. ఇందులో గ్రామమునసబుకు పెద్దలకు కూడా భాగముందని చెప్పాడు. వాళ్ళనుకూడా పట్టుకొనే ప్రయత్నం చెయ్యాలని పట్టుబట్టి చెప్పాడు. ఇన్‌స్పెక్టర్ "మీరింత నొక్కి చెప్పాలటండీ? మా డ్యూటీమాది. మీరింత సహాయం చేస్తున్నందుకు మా అందరి కృతజ్ఞత!"

ఈ సాదరమైన వాక్యాలు సంతోషంగా స్వీకరించి మూడోరోజు వుదయమే మళ్ళీ యిన్‌స్పెక్టరును కలుసుకున్నాడు. సుబ్బారావును చూడగానే ముఖం ముడుచుకుంటూ "ఏమండీ! తప్పుడు రిపోర్టులెందుకిస్తారు? సరిగ్గా తెలియకపోతే వూరుకుంటే మంచిదిగా—అనవసరంగా మాకాలం వృధా అయ్యింది."

సుబ్బారావు నోటివెంబడి మాటరాడానికి కొంత వ్యవధి పట్టింది. "నే చెప్పిన యింటికే వెళ్లారా?"

"ఆ ఒక్క యిల్లేకాదు. ఊరియిళ్లన్నీ గాలించేశాం! సన్యాసితోనే ఆవూర్లో ఆ వ్యాపారం అంతరించి పోయిందట."

సుబ్బారావు వుద్రేకంతో అరచాడు "కాదు కాదు. ఈ కొట్లు యిదివరలా వూరిబయట పాకల్లో లేవు. ఇప్పుడు వూరిమధ్యను పెంకుటిళ్లలోనూ, మేడల్లోనూకూడా వుంటున్నాయ్. ఈ అవినీతిని మీరు అరికట్టాలి. అరికట్టితీరాలి!"

ఇన్‌స్పెక్టరు ప్రశాంతంగా "మా పనేఅది. దానికోసం ప్రజా సహకారం కావాలి. ఊరంతా ఒక్క గొంతుకతో చెప్పేటప్పుడు మేమూ మనుష్యులమేనా?—నమ్మాలంటారా? నిదర్శనంగా మాకేం దొరకలేదు కూడానూ!"

సుబ్బారావు ఒళ్ళంతా నిజంతో వుబ్బి యీఅబద్దాన్ని యెదుర్కోడానికి యెగురుతోంది. అన్నాడు. "ఎల్లుండి రాత్రికి మీతో వస్తాను. పదండి. ఊరిపెద్దలనే పేరుతో యిదంతా సాగిస్తున్న రాక్షసులకు భయపడి మీతో లేదని చాలామంది చెప్పివుంటారు. రండి. నేనూ వస్తాను. అప్పుడు నా మాట నిజమో అబద్ధమో మీకే తెలుస్తుంది"

ఇన్‌స్పెక్టరు సరేనన్నాడు. ఇలా వెళ్తున్నామన్న విషయం పైకి పొక్కకుండా చూసే బాధ్యతను గుర్తించారనుకుంటాను అంటూనే నాలుగడుగులు సాగనంపాడు.

ఆవేళకు యెల్లుండిరాత్రి యీవేళరాత్రి అయ్యింది. సుబ్బారావు వుత్సాహంతో బయలుదేరాడు. ఊరిలోనికి వెళ్ళేసరికి యెక్కడైతే కొట్టు వుండేదో ఆ కొట్టు అరుగుమీద హరిదాసు కమ్మగా రాగంతీస్తూ గొంతులు వేస్తున్నాడు. ఊరిలో చిన్నా పెద్దా శ్రద్ధతో వింటున్నారు.

ఇన్‌స్పెక్టరు వుద్యోగ గర్వాన్ని చూపిస్తూ "చూపించండి యెక్కడో!"

సుబ్బారావు ఒళ్ళంతా మండిపోతోంది. ప్రతి

ఒక్క కణాన్ని యీమారే మనుష్యజాతి నూదుల్తో పొడుస్తోంది. ఎందరి బ్రతుకులనో కూలద్రోసే కార్యాలయమైన ఆ యింటివేపు, త్రాగుబోతులు కొట్లాడిన అరుగుమీద దేవుని స్మరిస్తూ గెంతుతున్న త్రాగుబోతైన హరిదాసుని, నిజాన్ని నిలపలేని ఆ ప్రజా సమూహంవేపు నిశ్చేష్టుడై చూస్తున్నాడు. మళ్లీ యిన్స్పెక్టరు చూపించమని గద్దించాడు.

సుబ్బారావు కంటిరెప్పలు మూత పడలేదు. మెడకు చుట్టిన మఫ్లర్‌తో కళ్లు కప్పుకోగానే యిన్స్పెక్టరు కాస్త కటుస్వరంతో అన్నాడు "ఇలాంటి తప్పుడు రిపోర్టులిచ్చి దేశాన్ని వుద్ధరించకండి. మమ్మల్ని శ్రమ పెట్టకండి. అవసరమైతే మీ చర్య గురించి తహశీల్దారుకు రిపోర్టు చెయ్యవలసి వుంటుంది." అంటూ వెళిపోతుంటే సుబ్బారావు ప్రేవుల్లో, రక్తంలో, నాడుల్లో కుమిలి కుమిలి యేడుస్తూనే పైకి బావురుమని యేడవలేక వికటాట్టహాసం చేసుకుంటూ యింటివేపు నడిచాడు.

నడుస్తున్నాడు. నడవలేక పోతున్నాడు. కెరటాలలాంటి ఆలోచనలు అఘాతంలో పడి స్తబ్ధమైనయ్. ఇంటి అరుగుమీద కూర్చున్నాడు. ఎదురుగుండా పెద్ద భూతంలా మర్రిచెట్టువుంది. చలి వణికిస్తోంది. ఐనా పాషాణంలా అలానే కదలకుండా వున్నాడు. దగ్గుతూ నిద్రపోలేని తండ్రి కిటికీగుండా చూసి "యెవరది" అన్నాడు. కొడుకు నోరు పెగల్లేదు. ఒక్కసారి తండ్రి "దొంగ దొంగ" అని అరవటంతో నోరు ఆవులించేశాడు. ఏమిటీ ప్రపంచం యిలా మారిపోతోందీ? మనుషుల నిజాయితీలు, మన స్థైర్యాలు యంత్రాల్లానే అరిగి పోతున్నయా?

నేనే అంటూ లేచి వెళ్లాడు. ముసలాయన కోపం ఆతృత రెండూ ప్రదర్శించాడు. కారణం చెత్తే ఆయన తేలిగ్గా అన్నారు "నివ్వెందుకు అనవసరంగా చెడ్డకావటం. మా రోజుల్లో యిన్ని శాసనాలూ లేవు—యీ కంట్రోళ్ళూ లేవు. ఇలా మనుషులు హీనస్థితికి రాలేదు. శాశనాలు యెక్కువైయ్యాయంటే కట్టుబాట్లు హెచ్చయ్యాయన్న మాట! అవి తట్టుకోలేకే శాసన ధిక్కారాలు హెచ్చుగా జరుగుతుంటాయ్. అందులో ప్రజల మనస్సులను తెలుసుకోకుండా చేసిన శాసనాలగతి యిలానే వుంటుంది!"

సుబ్బారావు చాప, తలగడ పట్టుకొని యీ మాటలను లక్ష్యం చెయ్యకుండానే అరుగుమీదకు వచ్చాడు. తండ్రి యెముకలు విరిగే చలి బయట వద్దంటున్నా వినక ప్రక్క వేశాడు. అంతకంటే కఠోరమైన బాధ తను యింకా అనుభవిస్తునేవున్నాడు. ప్రక్కమీద వ్రాలాక ఆలోచనలో పడ్డాడు. ఒక్కొక్క వ్యక్తి, విషయం మెదడులో చుట్టుకపోతోంది. ఇది ప్రపంచ పరిణామమా? బ్రతకడానికి అన్యాయం చేస్తేగానీ కూడు దొరకదా! మనిషి ఆశతో బ్రతికి సంతృప్తితో చావలేడా? ఈ దురాశతో న్యాయాన్యాయ విచక్షణ లేక మానవత్వాన్ని మరచి సంచరించటమేనా జీవితం? మనిషి, పెట్రోలు త్రాగిన బస్సులా, బొగ్గుతిన్న రైలు యింజనులా పరిస్థితుల డ్రైవరు చెప్పుచేతల్లో వుండవలసిందేనా?—చివరకు యెవరెలా పోనీ తను నిజాయితీగానున్నాననే తృప్తిగర్వంతోనే నిద్రపోయాడు.

ఆ మరుచటిరోజు వుదయం వెళిపోయేముందు ఆ యింటివేపు యింకొకసారి చూశాడు. అవి నీతికి ఆలవాలమైన యీ గ్రామంవేపు తను కన్నెత్తి చూడకూడదనుకున్నాడు. కానీ యీ పంతం తనలో రేకెత్తించిన పౌరుషంకన్నా హెచ్చయిన సంబంధం తనను మళ్లా రెండునెలలో రానిచ్చింది. తండ్రికి జబ్బుచేసింది. కబుర్లమీద కబుర్లు రాగా వచ్చాడు. ఆతృత పడవలసిందేమీ లేదు. రేపు వెళిపోతాడనగా సన్యాసి జైలుశిక్ష అనుభవించి వచ్చాడు.

ప్రొద్దు అప్పుడే క్రుంగుతోంది. సుబ్బారావు వీధి అరుగుమీద కూర్చొని దూరంగావున్న పచ్చని పెసరచేనుతో నిండిన పొలాలవేపు చూస్తున్నాడు. సన్యాసి మెల్లగా వస్తూనే నమస్కరించాడు.

"ఏమోయ్? ఎలావుంది—ఇప్పుడైనా—!"

సన్యాసి గొక్కుపోయిన ముఖంలో లోతుకుపోయిన కళ్ళు నిలబెట్టి "ఏవుందిబాబో! అక్కడ వున్నాను ఆలుతిండికి నోటు సెయ్యనేదు. నానక్కడ నా మనసిక్కడ. ఇయన్నీ కలలోకి వస్తావుంటే—ఆటిమీద దేనంతోటే యెండిపోనాను బాబూ. అబ్బా అమ్మా, ఆటికి యెవురు గతిబాబూ?"

"కూర్చోవోయ్" అన్నాడు సుబ్బారావు.

సన్యాసి కూర్చుంటూనే "నా పిల్లమ్మ యెల కల్ని పట్టాదిగానీ దొంగల్ని పట్టాదా బాబూ? గుమ్మడికాయలు దొంగలాడేసి యిల్లంతా కుమ్మేసినారు. వర్షాలకి యిల్లు సామాను అంతా తడిసి యెందుకూ పనికిరా నేదు. గుమ్మడికాయలు దొంగలాడిన ఆలకి పెద్దరోగం రాదా? ఒక్కటే నేదు. ఎదుగతున్న నా కోడి పిల్లల్ని, పుంజునీ సంపేసి మెక్కేసినారుబాబో! ఆల కడుపుల్లో రాసపుల్లు పుట్టవా? అల్లా తవిటిగాడు ఆవుపాలంతా తాగేసి పాలే యియ్యనేదనేస్తున్నాడు. గేద, గొర్రె అన్నీ యెండిపోనాయి. పెద్ద రైతుదగ్గిరినుంచీ వూరు సగం నాదగ్గర సారాకి అరువెట్టినోలే డబ్బడిగితే యిప్పుడెక్కడున్నాది—వూరొదిలి పారిపోతావా? ఇస్తాం నేరా అంటున్నారు. నా కష్టానికి నేకపోయింది సుకమప్పుడెందుకుబాబూ? ఇదంతా కానుకోనేకపోనాను. నీ కొచ్చిన బయం నేదని మునసబు సెప్పబట్టి అలా గమ్మినాను. ఆ పొద్దుటిరోజున సాటుగా అమ్మితే పోను. నావుసురూ, నన్ను నమ్మకోనున్న నోరులేని ఆ పచ్చుల వుసురూ ఆ పద్దుకు మాలినోడు పోసుకున్నాడు. నావొచ్చినానని అవి కడుపునిండ తాయికదా అని కళ్లిప్పి సూస్తున్నాయి. ఇప్పుడేం సేస్తును బాబో? సెసర తీతలదాకా వూర్లో కూలే పుట్టదు. మా పెద్దలు సచ్చి సర్గాన వున్నారుగానీ యెంచెంచి పేరెట్టారు బాబో—నాను సన్నాసినే"

ఈ మాటలు వ్రాల్చుతూ సన్యాసి మాసిన చిరికిగుడ్డతో కళ్లు ఒత్తుకుంటున్నాడు. పారిపోతున్న చలి వుండివుండి చిన్న విసురు విసురుతోంది. సుబ్బారావు మనసు కరిగినా గర్వం పాలు తగ్గలేదు. వీడినైనా ఒక మనిషిని చెయ్యగలిగాననే తృప్తితో "ఇకనైనా నీకష్టంమీద బ్రతకడం నేర్చుకో. ఈ రెండు రూపాయలూ అందాక గంజి కాచుకొని త్రాగు" అంటూనే యిచ్చాడు. సన్యాసి కళ్ళ కద్దుకుంటూ "అంతే సేనబాబూ! గుండున్న బాబులు-మీ బుణం యెలాగ తీరుస్తానో!" దండం పెట్టూనే కదలిపోయాడు.

వసంతఋతువు ప్రారంభంలో ఆఫీసుకు శలవు పెట్టవలసి వచ్చింది. శలవు పెట్టడమంటే తనకు బాధగానే వుంటుంది. ఒకరోజు కాజుయలు లీవు తీసుకోని సంవత్సరాలున్నయ్. శలవు హక్కు కన్నా అవసరం దృష్టిలో చూసేమనిషి కాబట్టి భార్య జ్వరంతో మూలుగుతున్నా లెఖ్ఖ చెయ్యక ఆఫీసుకు వెళిపోయేవాడు. ఏమీ కాదనుకున్న జ్వరం ముదిరిపోయింది. దానితోపాటు స్వయంపాకం—ఈ చిరాకువలన ఆవూర్లో పేరున్న పెద్ద డాక్టరునే పెట్టాడు. నాలుగురోజుల్లో నయమయితే యీ బెడదలన్నీ పోతయ్యనుకుంటే యిరవైరోజుల వరకూ యీడ్చింది. డాక్టరు యాభై రూపాయలకు బిల్లు పంపించాడు. నిల్చున్నపాటున ఆబిల్లు పట్టుకొని పరుగెత్తాడు. ఎన్నోవిధాలుగా చెప్పాడు కానీ డాక్టరు తక్కువకే పంపించానని వాదించాడు. అందామనుకున్న నాలుగుమాటలు గట్టిగానే విసరి తిన్నగా యింటికి వచ్చాడు. చిరాకుగా "ఆ గాజులుతే!" అన్నాడు. భార్య మాటాడకండా తీసి టేబిలుమీద పెట్టింది. తను యీ సర్వీసులో గడించిందనుకున్నది యీనాటితోసరి!

వేసవి శెలవుల్లో మనుమణ్ని పంపించమని తాత కబురుపెట్టాడు. సుబ్బారావు ఆవూరు కొడుకును పంపించడానికి ఒప్పుకోలేదు. కుర్రవాడు శలవుల్లో వాడి చిత్తం వచ్చినట్లు తిరగటం, ఆడటం చేసేవాడు. రాత్రుళ్లు జ్వరం వస్తున్నా యింట్లో తల్లితో చెప్పకండా మొండికెత్తి తిరిగాడు. ఐదోరోజు రాత్రి జ్వరం తీవ్రంగావుంది. ఆఫీసులో ఆవేళ లైట్లు వెళిగించి మరీ పనిచేసి వచ్చిన సుబ్బారావు రాగానే డాక్టరును తీసుకరమ్మని భార్య చెప్పింది. అఖ్ఖర్లేదు అదే పోతుందన్నాడు. జ్వరంవల్ల పొందే బాధను తను వూహించలేదు. మొన్న భార్యకు జ్వరం వచ్చినప్పుడు తప్పించి యిదివరకు తను డాక్టరుముఖం చూడలేదు. డాక్టర్లంటే మానవత్వంలేని మనుషులనే తనకున్న యీర్ష్యను భార్య జబ్బులో మాటలతో వ్యక్తపరిచాడు కూడాను.

మరి రెండురోజుల మౌనం జ్వరం తీవ్రతకు మార్చింది. సుబ్బారావు ఒక ఆయుర్వేద వైద్యుణ్ని తీసుక వచ్చాడు. కావాలన్నవి యింట్లో తెచ్చివెయ్యటం తప్పించి యీజ్వరం విషయం అట్టే పట్టింపు చేసుకోలేదు. ఆఫీసుకు మామూలుగానే వెళ్తున్నాడు. ఆ నాలుగురోజులు జ్వరం తగ్గుముఖం పట్టలేదు, భార్య చప్పున కన్నీరు చాటుగా కారుస్తూ గొణిగింది విషజ్వరమట అని. హా అన్నాడొక్కసారి. విషజ్వరంతో చచ్చిపోయిన వారెంద

రికో చూశాడు. మళ్లీ అక్కడనుంచి కదలి వాలు కుర్చీమీద కూర్చున్నాడు. హరికెన్‌లాంతరు మసగ్గా వెలుగుతోంది. కొడుకు మూలుగు వింటున్నకొద్దీ స్వరం హెచ్చుతున్నట్లు రానురాను సన్యాసి పెట్టిన శాపాలు చెవులు చిల్లులు దేరినట్లు మారుమ్రోగాయ్. భార్య తరవాత కొడుకు పడిపోవటంచూస్తే యిది నిజమేమో? మళ్ళీ చాఛా అంతా పిచ్చి అనుకున్నాడు.

భార్య మెల్లిగా దగ్గరగా వచ్చింది. తనమార్పు ఆమెకు చూపించకూడదని లేచి నిల్చుండి "అదే పోతుంది. గాబరా పడక్కర్లేదు" అన్నాడు.

"ఈ మందులవల్ల యేమీ గుణం కనపడలేదు." కాస్సేపాగి "ఆ డాక్టరుని తీసుకవస్తే!"

భర్తముఖం కోపంతో ముడుచుకపోయింది. "వాడా—వాడా? వాడ్ని యేమనాలో తోచలేదే!"

"మన అవసరం. ఇలాంటిజబ్బులు ఆయన చాలా బాగుచేశాడని ఇరుగుపొరుగువాళ్లు చెప్తున్నారు."

సుబ్బారావు తల ఆడిస్తూనే చప్పున ఆపివేశాడు. మారుతున్న మనస్సును మళ్ళీ వెనుకకులాగి "ఈ డాక్టరూ యెన్నో యిలాంటి జబ్బులు బాగుచేశాడులే!"

ఆరాత్రి భార్యతోపాటు తనూ నిద్రపోలేదు. ఈ పరిస్థితినిజూచి అప్పటి కప్పుడే అల్లల్లాడి మళ్ళీ ధైర్యంతో యెందుకొచ్చిందో రానీ నే చూస్తానంటూ ధైర్యంతో పెదాలను నొక్కిపట్టేవాడు. ఇలా తన నిజాయితీని సమర్థించుకోడానికి యిదివరకెప్పుడూ ప్రయత్నించలేదు.

తెల్లవారేక డాక్టరు వచ్చేటప్పుడు తను ఆతృతను వెళ్ళబుచ్చ కూడదని అనుకున్నా ఆయనవెంట కొంతదూరం వెళ్ళకండా వుండలేక పోయాడు. "విషజ్వరమైనా అప్పుడే ఆతృత పడక్కర్లేదని." డాక్టరన్నాడు. ఆ నిముషంలో తృప్తి. వెనుతిరిగి వస్తుంటే ఆ మాటలే అనుకుంటుంటే వేరు అర్థాన్ని స్ఫురింపజేశాయ్. ఇంటికి రాకండా తహశీల్దారు యింటికి వెళ్లాడు. ఆయన యీ డాక్టరుతో లాభం లేదని కాస్త డబ్బు గుంజినా తనే డాక్టరు దగ్గరకు వెళ్ళ ననుకున్నాడో ఆ డాక్టరునే తీసుక వెళ్ళమని చెప్తూనే అన్నాడు "అయినా నీకెందరున్నారోయ్. ఆ ఒక్కడి ప్రాణంకోసం నీప్రాణాన్నైనా అడ్డు పెట్టావుగా!"

ఈమాటలు మళ్ళీమళ్ళీ మనసులో తిరిగిపోతుండగా యిదివరకు తనెప్పుడూ యీ కొడుకు యింత సమస్య తెచ్చిపెట్టాడని అనుకోలేదు. అయితే మహా పోతేపోతాడుగా—మళ్ళీ వెంటనే తండ్రి అనుకోవలసినమాటలేనాయివి? తనతండ్రి తననిలాచూడలేదే! ఐనా తనపట్టుదలలో ఒకప్రాణాన్ని ఖూనీ చెయ్యటమా? వాడియింటికి వెళ్ళలేక యింటికి వెళ్లేసరికి యిరుగుపొరుగువాళ్లు మనిషోమాట అంటున్నారు. భార్య కన్నీటితో యేదో మెల్లగా చెప్తోంది. పొరుగమ్మ "పోనీ మాఆయనను పంపించి ఆ డాక్టరుని తెప్పిస్తానులేఅమ్మా" అని అంటూనే సుబ్బారావును చూచి పెరటకు వెళిపోయింది.

ఇంట్లో నిశ్శబ్దంగావుంది. కుర్చీమీద కూర్చొని యింటికప్పు వేపుచూస్తున్నాడు. డాక్టరు, తహశీల్దారు, పొరుగావిడ అందరూ అన్నమాట వొక్కసారిగా మెదడులో ములుకుల్లా పొడుస్తున్నాయ్. తనా డాక్టరుదగ్గరకు యెందుకువెళ్ళకూడదు? నిజానికి తనకు యీ కొడుకుకన్నా యింకెవరున్నారు? లేచి భార్యవేపు చూశాడు. మొదటినుంచీ భయభక్తులతో మెసలిన ఆమె తనను బలవంతంచెయ్యలేక, ఆ బాధను యెంతకష్టంమీద అనుభవిస్తోంది!.

నడుస్తూనే...తనెందుకువెళ్ళాలి? ఇంకెవరినైనా పంపిస్తే అలాఅయితే యెలానూ నాయిల్లని తెలుసుకుంటాడుగా! ఒకర్ని పంపించి తను లోకువగా మెసలేకంటే తనే వెళ్ళటంమంచిది. పోనీ వూర్లో యింకొక డాక్టరును పెట్టే! నాలుగడుగులు వేసాక—కొడుకు వీడిచేతిలో యేమైనా అయిపోతే మళ్ళీ చచ్చేకాలంవరకూ తప్పుచేశానని బాధపడాలి. అందరుఅన్న డాక్టరును పెట్టే నలుగురన్నమాట నిజం కాకూడదూ? చివరకు ఆ డాక్టరుదగ్గరకు వెళ్ళటానికే నిశ్చయించుకున్నాడు. నడుస్తూ "వాడిని అలా తిట్టానుగదా—వస్తాడా? వచ్చినా నా కొడుకునుకోరి చంపడుకదా! ఆ డాక్డరుదగ్గరకు యెందుకు వెళ్లాలి?" ఆగిపోయాడు. "మనిషిని చూస్తూచూస్తూ చేతనైన వాడెలా చంపేస్తాడు! అందులో వృత్తి

పెట్టుకున్నమనిషి — పేరు ప్రతిష్ఠలకు పాటు పడడూ ?"

వెళ్ళినవెంటనే డాక్టరు బయలుదేరివచ్చాడు. కుర్రాడిని పరీక్షచేసి "మరేం భయంలేదు. మీరు నాతోరండి" అంటూ బయటకు తీసుకువెళ్ళి "నాలుగురోజుల క్రితమైతే నేనేమైనా చెప్పగలిగేవాణ్ని. ఈ వేళకి కుర్రాడిపరిస్థితియేమీ బాగులేదు. మీరు ఆదుకోగలిగితే 'క్లోరోమేసిన్' అని క్రొత్త మందువచ్చింది. దానియందు నాకు నమ్మకంవుంది. ఇకమీయిష్టం"

సుబ్బారావు తన అశ్రద్ధకు విసుక్కుంటూనే డాక్టరుని ఆగమని గాజులమ్మగా అవసరానికని దాచిన అరవై రూపాయలు తీసుకవచ్చి చేత బెట్టాడు. పెట్టినతరవాత ఒకక్షణం అరవై రూపాయలే అనుకున్నాడు. మరుక్షణంలోనే యిది అంత యెక్కువ కాదనుకుంటూ డాక్టరుప్రక్కన కారులో కూర్చున్నాడు.

మూడురోజులు గడిచాయి. ఈలోగా యింట్లో వున్న కానీ పరకకుర్రవాడిక్రింద ఖర్చయింది. మందుకొనడానికి మళ్ళీడబ్బు అవసరంవచ్చింది. ఇక అమ్మాలంటే యింట్లో పాత్రసామానులే వున్నయ్. అవైనా అవసరానికిమించి హెచ్చుగా లేవు. ఒకరికి యిదివరకు తను అప్పు యివ్వలేదు. తను పుచ్చుకోనూలేదు. ఒకరికి అప్పు యివ్వడమంటే వాడిని పాడుచేస్తున్నామనే వూహాలోవుండేవాడు. తనువచ్చే జీతపురాళ్ళమీదే నిశ్చింతగా బ్రతికాడు. రెండుమూడు గంటలు విసుక్కుంటూ యేమీతోచక కూర్చున్నాడు. తను డబ్బిస్తేనేగానీ యింజక్షను లేదు. తోటిగుమస్తాల జీవితం తెలుసు, ఈమాత్రానికి, ఆమాత్రానికి కక్కుర్తి పడ్డవాళ్ళతో యిదివరకు కయ్యంతెచ్చుకునే వున్నాడు. తహశీల్దారుని అడుగుదామని వెళ్ళాడు. వెళ్తూనే పెద్దవాళ్ళ దగ్గర అప్పుచేసి తన ఆత్మను కొల్చుకుంటున్నానని అనుకున్నాడు. ఆయన వూర్లోలేరు. ఉన్నా యేమాత్రంయిస్తారు. అతనూ తనలాంటి మనిషే. అవసరం ఆలోచనలని రేకెత్తించింది. మౌనంగా కూర్చుండిపోదామన్నా మనస్సు చంచలమౌతోంది.

లేచాడు. తను యెవరిదగ్గరకు వెళ్తేలేదనరనేవిశ్వాసంవుందో ఆ వర్తకునిదగ్గరకు వెళ్లాడు. "ప్రొద్దున్న వస్తే నూరుకాదు రెండువందలిచ్చేవాడ్నే, గంట క్రితమె ఐదువేలు ఒకడిదగ్గర చేబదులు పుచ్చుకున్నది యిచ్చేశాను" అన్నాడు. సుబ్బారావు యీ జవాబువిని ఆమనిషి వ్రేళ్ళన్నిటికీవున్న వుంగరాలవేపు, చేతికున్న వాచీ గొలుసు వేపుచూసి మనస్సులో వెటకారించుకుంటూ, యిలాంటివాళ్ళతో మళ్ళీ మాటాడకూడదని వస్తుంటే వీశెడు బంగారం మెడలో వేసుకున్న శెట్టిభార్య యెదురైంది.

ఇదీ ప్రపంచం! మనసులో మూలుగుకున్నాడు. ముందురోజునే తండ్రిదగ్గరకు కబురుపంపించాడు యెవరిదగ్గరనైనా నూరురూపాయలు బదులుతీసుకొని పంపమని. ఆడచ్చైనా వచ్చుంటే బాగుండేదని అనుకున్నారంటానికి అవకాశంలేదనికూడా స్ఫురిస్తోంది. ఇంటికితిరిగివచ్చేసాడు. ఇంకెవరినీ తను అడిగిలేదనిపించుకోకూడదని అనుకున్నా మళ్ళీ బేజారెత్తినమనసు మూడుచోట్లకు పరుగెత్తనిచ్చింది. ఏదో ఒకసంజాయిషీ, సంతృప్తిపఱచే విధానం చూపించినా, సాయంత్రం కావస్తున్నా డబ్బు చేజిక్కలేదు. అందరూ తననేదో సానుభూతి మాటలతో మాపిస్తున్నా, అనుమానంగా తన వేపు చూస్తున్నట్లనిపించింది. ఇదేమిటీ వీళ్ళ మనస్సులన్నీ పాషాణాలుగా మారిపోయాయా ? మళ్ళీ యింటికి వచ్చాడు. తన చేతకానితనం భార్యకు తెలియకూడదనే పట్టుదలమాత్రం అలా చెక్కుచెదరకండానే వుంది. డాక్టరు యింకారాలేదేమని ఆమె అడిగిన ప్రశ్నకు గంభీరంగానే "వస్తాడని" చెప్పాడేగానీ మళ్ళీ మెత్తబడిపోయి తనేదోయిదివరలా యిప్పుడూ ఆలస్యంచేసి యేదోముప్పు తెస్తున్నానని గబగబ బయటకు నడిచాడు.

నడుస్తున్నాడు. ఉండి వుండి ఆగిపోతున్నాడు. నాలుగడుగులు వెనుకకువేసి మళ్ళీ యేదో గొణుక్కుంటూ ముందుకు పోతున్నాడు. ఇలాంటి స్థితిలో తన నెవరో "దండంబాబూ" అన్నట్లు వినిపించింది తలెత్తకండానే జవాబు చెప్పకండానే ముందుకు నడిచాడు. నాలుగడుగులు వేశాక వెనుతిరిగి చూశాడు—సన్యాసి వడిగా నడిచిపోతున్నాడు. పిలిచి మానాన్న యేమైనా చెప్పాడా అని అడిగాడు. "నాను పట్నం అరజంటు పనిమీద వొచ్చి నాను బాబూ. వచ్చిన ముందు ఆ బాబుతో సెప్పనేదు!"

"సరేలే!" అంటూనే ముందుకు సాగిపోయాడు. తిన్నగా డాక్టరు దగ్గరకు వెళ్ళాడు. అంతవరకూ చూసిచూసి అప్పుడే యెక్కడికో వెళ్లాడని తెలిసింది. మాడిపోయిన ముఖం దించి అలానే కూర్చున్నాడు. కొడుకు మనసును మహాసముద్రం చేస్తున్నాడు. శరీరమంతా హోరుమంటోంది. తననెవరో బలవంతాన జైలుకు తీసుక వచ్చినట్లుంది. ఈ జైలునుంచి యెప్పుడు కదిలి కొడుకు దగ్గరకు వెళ్తానని ఆతృత పట్టున్నాడు. దీపాలు వెలిగించాక డాక్టరు వస్తూనే "కుర్రాడేమైనా నా తప్పేమీ లేదండీ" అన్నాడు. ఏదో అందామన్నా నోరు పెగల్లేదు. నలుగురిమధ్యా డబ్బులేదు. మీరేదో సహాయం చెయ్యండి తరువాత యిచ్చుకుంటానని చెప్పలేకపోయాడు. తను వృధాచేసిన నిముషమే తన కొడుకు చావుకు కారణమౌతుందన్న భయంతో బ్రతిమాలాడు. నా ఒక్కగాని ఒక్క కొడుకుని నిలబెట్టండి. మీడబ్బు తరవాత తీర్చుకుంటానని కోరాడు. ఈ నాలుగు మాటలైనా అతికష్టంమీద తల దించుకొని అన్నాడు. మామూల్మలు మనిషి చలించి కనికరించడానికైనా సరిపడని మాటలివి. అందులో ఈ డాక్టరు యెందరి దీనాతిదీనాలాపాలు విన్నాడో? చాలా తేలిగ్గా అనేశాడు "నే చెయ్యగలిగిన సహాయం చేశాను. ఫీజు వెంటనే చార్జి చెయ్యకండామందులే మిమ్మల్ని కొనుక్కోమని చెప్తున్నానుగా?"

సుబ్బారావు మాటాడలేదు. ఆ నిముషంలో మళ్ళీ మనస్సు అమావాస్య నాటి మహా సముద్రంలా హోరుమంటోంది. మనస్సులో ఆత్మాభిమానం, పితృవాత్సల్యం ముష్టియుద్ధం చేసి మహాబాధ పెట్తున్నాయ్. వణుకుతూనే అన్నాడు "మీరు కొద్దిగా దయచూపండి. ప్రోవిడెంట్ ఫండులో అప్పుపెట్టి మీ ఋణం తీర్చుకుంటాను!"

డాక్టరు హేళనగా చూస్తూ "చూడండి— ఎక్కడో చూడండి. డాక్టర్లు షావుకార్లు కాలేరుగా! అయినా మీకేమండీ?—తాలుకాఫీసు గుమస్తాలు?"

సుబ్బారావు డాక్టరుకు ఫడీమని చెంపపెట్టు పెడ్దామన్న వుద్రేకంవచ్చింది. కానీ లేచిన కుడిచేతి చూపుడు వ్రేలిని నోట్లో పెట్టి గట్టిగా కఱచిపట్టుకొని రొప్పుకుంటూ మెట్లు దిగిపోయాడు. నోటినుంచి బయటపడ్డ చేయి తనజుత్తునే గట్టిగా పీకింది!

ఇదివరకు తను దేవుని పేరు కష్టాలలోనూ, నష్టాలలోనూ, అన్యాయంలోనూ, అవినీతిలోనూ యెత్త కూడదని, అలా యెత్తేవారిని దేవుని పవిత్రతను చెరిచే మూర్ఖులని ద్వేషించాడు. కానీ త్రోవలో 'దేవుడు లేడా? నన్ను తలెత్తుకొని నడవనీడా?' అన్న మాటలు హృదయంనించే అప్రయత్నంగా వచ్చేశాయ్. అవి వచ్చాక తన పొరపాటును గ్రహించి అబ్బే అబ్బే అనుకున్నాడు. నడుస్తూనే యమయాతనపడుతూ మరచిపోయి యింటికి వచ్చేశాడు.

దీపం మిసమిసగా వెలుగుతోంది. కుర్రాడు చైతన్యం లేనట్లే పడున్నాడు. భార్యమంచందగ్గరగా కూర్చుంది. ఈ బెంగతో మరింత చిక్కి శల్యమైంది. ఇంట్లో ఒకఅడుగు వేశాక తనుయింటికి యెందుకువచ్చాననుకున్నా తిరిగి వెళ్ళిపోలేకపోయాడు. భార్య చూడగానే డాక్టరుగారేరీఅంది. వస్తాడన్న సమాధానం వద్దనుకున్నా నాలికచివరనుంచి వచ్చింది.

మెల్లగా క్రిందకూర్చున్నాడు. కుర్చీ అక్కడనే వుంది. కట్టెలాపడున్న కొడుకు వేపు చూస్తుంటే కళ్ళంటనీరు తిరుగుతోంది. వీడింత ప్రియతముడని యిదివరకెప్పుడూ వూహించలేదు. పిల్లలమీదనున్న ప్రేమాభిమానాలు మానవత్వంలో ముప్పాతికవంతు మిగతా అన్ని అనుభూతులు కలసి ఆమిగతా పాతికవంతు. నరాలన్నీ కుమిలి కుమిలిపోతున్నయ్. కళ్లు నిలబెట్టి కొడుకు వేపు చూస్తున్నాడు. భార్య లేచి నిల్చోవటం, ముఖాన్ని దాచుకోవటం ఆమె గొంతు విప్పి మెల్లగా వణుకుతూ మాట్లాడేవరకూ చూడలేదు.

ఆమె మెల్లగాఅన్నది "సన్యాసివచ్చాడు!" ఈ పేరువినగానే తనకళ్ళల్లో వూరే కన్నీటికీ ఆనాడు సాయంత్రం తనకు చేరువగా కూర్చొని తన గాథను వెళ్ళగక్కి కార్చిన కన్నీటికి యేదో పోలికవున్నట్లనిపించింది. అయినా పైని వినిపించుకోనట్లే కొడుకు వేపు చూస్తున్నాడు.

భగ్గుభగ్గుమని లాంతరుమండుతోంది. కానీ తరవాత సర్దుకుంది. చెప్పకవిధిలేక, తన కెటువంటి శిక్ష

పడబోతుందన్న భయంతో ఆగిఆగి భార్య చెప్తోంది—సన్యాసికి మీరెప్పుడో రెండురూపాయలిచ్చారట!"

"ఇస్తే!"

"మీరు గంజి త్రాగమని యిచ్చారట. త్రాగకుండా ఆ రెండురూపాయలు యిచ్చి నాలుగు రూపాయల సారా తెచ్చి అమ్మాడట. ఆ నాలుగు రూపాయలు యిచ్చి యెనిమిది రూపాయలది తెచ్చి అమ్మాడట! ఆ రెండు రూపాయలతో ఇలా అరువు ఇవ్వకుండా ఇప్పటికి రెండువందల రూపాయలు చేశాడట!"

సుబ్బారావు చూపు వింతగా మారిపోతోంది. భార్య భర్త నిజాయితీని యీ పదేళ్లూ కళ్లారా చూసింది కాబట్టి యీ చూపుతో వణుకుతూనే మెల్లిగా "మామయ్య వూర్లో అప్పుకు తిరుగుతుంటే విన్నాడట! ధరలు పడిపోయాయని అప్పుపుట్టడం లేదట. 'ఈ డబ్బంతా ఆ బాబుదే. ఆ బాబుకు కష్టంవస్తే నానీ డబ్బంతా వుంచుకొని యెంచేస్తానని నూరు రూపాయలు తీసుకవచ్చాడు. నన్ను చంపేస్తారు, వద్దు వద్దని యెంత చెప్పినా విన్నాడు కాదు. నేలమీద పడి మ్రొక్కి యెంతో హంగామా చేశాడు. డబ్బు వాడి ముఖంమీద పారవేశాను. ఆ నోట్లన్నీ యేరి మళ్ళీ టేబిలుమీద పెట్టి "యిది నా డబ్బుకాదు. ఆబాబుడబ్బు ఆ బాబుకిచ్చినానని చెప్పండమ్మా అని వెళిపోయాడు"

భార్య యీ మాటలు ఆగి ఆగి చెప్పాక తల వంచుకున్నాడు. బహుశః తన కళ్ళల్లో వూరిన కన్నీరు ఆమెకు చూపించ కూడదనే అభిమానం అలాచేసి వుండవచ్చు. కొంతసేపటికి తలెత్తి కొడుకు వేపు చూస్తూ వెఱ్ఱివానిలా ముఖంపెట్టి "ఆ డబ్బేదీ?" అన్నాడు.

మంచందగ్గరకు వచ్చి కూర్చున్న భార్య డ్రాయరులో వుందంటూనే భర్త వేపు ఆవేదన అలసటతో చూసింది. కొడుకుకన్నా తండ్రికే హెచ్చు జబ్బుగా వున్నట్లుంది!
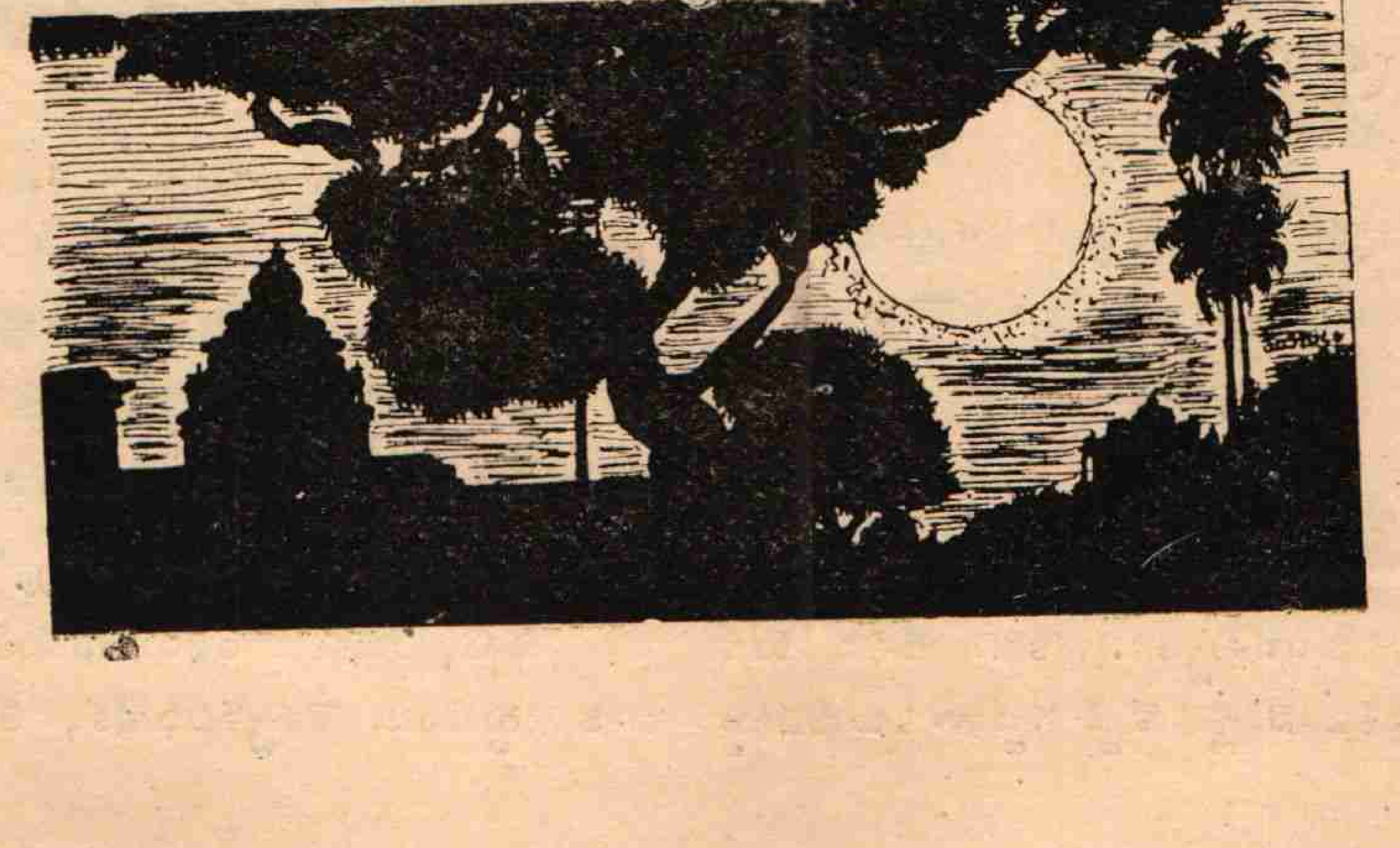
జోగుకుంటూ మెల్లిగా టేబిలువద్దకు వెళ్లాడు. కాస్సేపు ఆగాడు. మళ్ళీ కొడుకు కనిపించాడు. తను యింటిలో యిల్లాలి యెదురుగా పిచ్చివానిలా ప్రవర్తిస్తున్నానన్న స్ఫురణ లేనేలేదు. ఒక్కసారి డ్రాయరు తెరచాడు—డబ్బు!—ఎన్నో కుటుంబాల హాహాకారాలొక్కసారి చెవులను చిల్లులను చేశాయ్! డ్రాయరు ఫర్ మని మూశాడు. ఆ శబ్దం మళ్ళీ మెదడును మేలుకొలిపింది టేబిలును కరుకు కరుకుమని నమిలినట్లు పట్టుకున్న వాడల్లా కొడుకు కనిపించగానే కళ్ళు ఘట్టిగా మూశాడు. దిగువ పెదిమ పళ్ళతో నొక్కిపట్టి వూపిరి బిగబట్టాడు. మళ్ళీ యెందుకో బావురుమని యేడవాలని పించింది. ముఖంలోని అసహ్యం వెఱ్ఱినవ్వుగా మార్పుజెందుతోంది. డ్రాయరు మళ్ళీ విప్పాడు. బుస్సని పడగెత్తిన నల్ల త్రాచులా ఆడబ్బు అగపడింది. ఒళ్ళు చచ్చినా, కళ్ళుమూసి ఆపడగ చేతితో నొక్కి పట్టుకొని డాక్టరు యింటి వేపు పరుగెత్తాడు.